

Sygn. akt II Ca 395/14

POSTANOWIENIE

Dnia 25 listopada 2014 roku

Sąd Okręgowy w Szczecinie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Zbigniew Ciechanowicz
Sędziowie:	SO Wiesława Buczek - Markowska (spr.) SO Agnieszka Bednarek-Moraś
Protokolant:	sekr. sądowy Ziemowit Augustyniak

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 25 listopada 2014 roku w S.

sprawy z wniosku **J. K.**

z udziałem **A. S. (1), A. S. (2) i A. S. (3)**

o uchylenie aktu poświadczenia dziedziczenia

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawcę od postanowienia Sądu Rejonowego Szczecin - Centrum w Szczecinie z dnia 13 września 2013 roku, sygn. akt II Ns 1892/13

uchyla zaskarżone postanowienie w punkcie 1. i przekazuje sprawę w tym zakresie Sądowi Rejonowemu Szczecin – Centrum w Szczecinie do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Sygn. akt II Ca 395/14

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 13 września 2013 r. Sąd Rejonowy Szczecin - Centrum w Szczecinie oddalił wniosek J. K. o uchylenie aktu poświadczenia dziedziczenia oraz oddalił wniosek D. G. o dopuszczenia go do udziału w sprawie.

Powyższe orzeczenie Sąd ten wydał w oparciu o następujące ustalenia faktyczne i prawne:

W dniu 8 maja 2013r. J. K. złożył wniosek o uchylenie aktu poświadczenia dziedziczenia po M. A..

Rozpoznając ten wniosek Sąd Rejonowy wskazał, iż zgodnie z art. 679§ 1 kpc dowód, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku, z zastosowaniem przepisów niniejszego rozdziału. Przepisy § 1-3 stosuje się odpowiednio do zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia oraz do stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego. Wniosek o wszczęcie takiego postępowania może zgłosić każdy zainteresowany (§2), pojęcie „zainteresowanego” należy przy tym rozumieć

analogicznie, jak w przypadku art. 1025 kc. Sąd Najwyższy wielokrotnie (m.in. w postanowieniu z dnia 4 lipca 1966r. sygn. II CZ 217/66 opublikowanym w OSPiKA z 1967r., nr 2, poz. 37, postanowieniu z dnia 12 stycznia 1983r., sygn. III CRN 218/82, opublikowanym w OSNC z 1983r., nr 8, poz. 124, postanowieniu z dnia 1 czerwca 2000r., sygn. IV CKN 470/00 opublikowanym w wydawnictwie (...) za nr (...)) podkreślał, że zakres pojęcia legitymacji do wszczęcia postępowania w trybie art. 679 kpc jest tożsamy z pojęciem legitymacji uprawniającej do wszczęcia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku.

Kodeks postępowania cywilnego nie definiuje pojęcia osoby „zainteresowanej” w stwierdzeniu nabycia spadku, nie określa, kto ma „interes” w stwierdzeniu nabycia spadku. W doktrynie i orzecznictwie zgodnie przyjmuje się, że do kręgu podmiotów mających interes w stwierdzeniu nabycia spadku, a zatem legitymowanych czynnie do wystąpienia ze stosownym wnioskiem, należą przede wszystkim spadkobiercy, a także spadkobiercy osób powołanych do spadku, zmarłych przed stwierdzeniem nabycia spadku. Do kręgu tych osób zalicza się także osoby, które nabywają spadek według ogólnych reguł dziedziczenia ustawowego po odrzuceniu spadku przez spadkobiercę ustawowego dziedziczącego w pierwszej kolejności (tak m.in. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 10 grudnia 1992r. sygn. akt II CRN 135/92-opublikowane w wydawnictwie (...) za nr 9090). Podkreślenia wymaga jednak fakt, że nie chodzi o potencjalnych spadkobierców osób dziedziczących w pierwszej kolejności, ani o osoby, które dziedziczyłyby, gdyby do odrzucenia spadku doszło, ale o osoby, które już spadkobiercami są lub których wstępni spadek już odrzucili. Pogląd taki wyraził wprost Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 4 września 1969r. (sygn. akt I CR 422/69, opublikowanym w OSNC z 1970r. nr 6, poz. 113) wskazując, że nie można uznać za legitymowaną do wystąpienia z wnioskiem o zmianę postanowienia w trybie art. 679 kpc osoby, która twierdzi „że ewentualnie mogłaby być spadkobiercą, gdyby osoby mające silniejsze powołanie odrzuciły spadek, co dotychczas nie nastąpiło”. Podnosi się też, że osobą mającą interes w żądaniu stwierdzenia nabycia spadku jest również osoba, która ma wspólnie ze spadkodawcą prawa lub obowiązki, wierzyciel spadku lub wierzyciel spadkobiercy, nabywca spadku lub udziału w spadku, następcy prawni wyżej podanych osób a także wykonawca testamentu i kurator spadku. (vide orzeczenie SN z dnia 2 września 1950r., WaC 3/50, OSN 1950, nr 4, poz. 103; uchwała SN z dnia 11 lutego 1958r., III Co 29/57, OSNCK 1959, nr 4, poz. 120; postanowienie SN z dnia 4 września 1969r. I CR 422/69, OSNC 1970, nr 6 poz. 113, uchwała SN z dnia 19 lutego 1981r. III CZP 2/81, OSNC 1981, nr 8 poz. 144, uzasadnienie postanowienia SN z dnia 12 stycznia 1983r. III CRN 218/82, OSNC 1983 nr 8, poz. 124 z glosą T. Helskiego, OSP 1984, z. 11, s. 243).

Uzasadniając swój interes prawny w złożeniu niniejszego wniosku J. K. podał jedynie taką okoliczność, że osoba, z którą był wcześniej w konkubinacie (A. S. (3)) była powołana do dziedziczenia we wcześniejszym testamencie spadkodawczyni, który został odwołany, jego zdaniem nieskutecznie. Uzasadnienie takie nie jest - w ocenie Sądu I instancji - wystarczające do przyjęcia, że J. K. posiada interes prawny w złożeniu wniosku. Wskazać należy, że jest on w świetle prawa osobą obcą zarówno dla spadkodawczyni, jak i potencjalnej spadkobierczyni testamentowej- A. S. (3). Nie zmienia tego fakt, że z tą ostatnią posiada troje dzieci. Ponieważ nie wskazał on na żadne inne okoliczności, które mogłyby wskazywać na jego interes prawny w niniejszej sprawie, sąd jego wniosek oddalił z uwagi na brak interesu w złożeniu wniosku.

Ponieważ brak uprawnienia wnioskodawcy był oczywisty, Sąd Rejonowy wydał postanowienie na posiedzeniu niejawnym na podstawie art. 514§2 kpc.

W ocenie tego Sądu także po stronie D. G. brak było interesu do wystąpienia w niniejszej sprawie w charakterze uczestnika. Sam fakt nabycia od spadkobierców ustalonych aktem poświadczenia dziedziczenia nieruchomości spadkowej, nie czyni go bowiem zainteresowanym w sprawie spadkowej. Ochronie jego praw jako nabywcy w dobrej wierze służą bowiem skutecznie inne instytucje prawa jak choćby rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych czy zarzuty podnoszone przy ewentualnym powództwie z art. 527 kc. Z tego względu na podstawie art. 510§1 kpc sąd wniosek oddalił.

Apelację od powyższego orzeczenia w części dotyczącej punktu 1. postanowienia złożył wnioskodawca, zarzucając mu naruszenie art. 233 § 1 kpc poprzez przekroczenie przez Sąd Rejonowy granic swobodnej oceny dowodów, a także pominięcie przez ten Sąd zasad logiki życiowej i naruszenie zasad współżycia społecznego i przyjęcie, że wnioskodawca

nie posiada interesu prawnego w złożeniu wniosku o uchylenie aktu poświadczenia dziedziczenia, w sytuacji gdy z A. S. (3) posiada on troje dzieci i w niniejszym postępowaniu działa w ich imieniu, aby małoletni w następstwie braku uchylenia przedmiotowego aktu dziedziczenia - nie zostali skrzywdzeni.

Nadto - zdaniem apelującego - niezbadanie przez Sąd Rejonowy okoliczności odwołania testamentu przez spadkodawczynię na 4 dni przed jej śmiercią, gdy zażywała ona silne leki - przeczy zasadom doświadczenia życiowego i jest krzywdzące dla A. S. (3), która, z uwagi na zaburzenia psychiczne, wymaga opieki i taką opiekę chce nad nią sprawować wnioskodawca, występując w niniejszej sprawie w obronie jej interesu.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja wnioskodawcy skutkowałą rozstrzygnięciem o charakterze kasatoryjnym, jednakże nie na skutek uwzględnienia zarzutów zawartych w apelacji.

Na wstępie należy zaznaczyć, iż z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 24 sierpnia 2007 r. nowelizującej ustawę - Prawo o notariacie, przewidziany w art. 679 § 1-2 kpc odrębny sposób zmiany prawomocnego postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, stosuje się odpowiednio do zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia. Oznacza to, że wadliwe merytorycznie akty poświadczenia dziedziczenia mogą być uchylone na podstawie art. 679 § 1-3 w związku z § 4 kpc, i to nawet wówczas, gdy nie zachodzi potrzeba przeprowadzenia nowego dowodu w celu zweryfikowania stanu faktycznego, będącego podstawą ustalenia praw do spadku po danym spadkodawcy. Zakres zastosowania art. 679 kpc uległ zatem poszerzeniu, gdyż znajdzie on zastosowanie także w celu skorygowania zarejestrowanego, lecz wadliwego aktu poświadczenia dziedziczenia. Jego przedmiotem jest ustalenie kręgu osób uprawnionych do dziedziczenia zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym, niezależnie od tego, że istnieje już w tym zakresie prawomocne postanowienie stwierdzające nabycie spadku na rzecz osoby niebędącej spadkobiercą lub dziedziczącą w innej części albo też zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia obarczony jest taką wadliwością.

W niniejszej sprawie w dniu 8 maja 2013r. J. K. złożył wniosek o uchylenie aktu poświadczenia dziedziczenia po M. A. z dnia 28.03.2013r., powołując się na nieważność oświadczenia woli M. A. z dnia 24.01.2013r. w przedmiocie odwołania testamentu sporządzonego w dniu 18.06.2012r.

Analiza akt niniejszej sprawy wskazuje, iż prawidłowo - w ocenie Sądu II instancji Sąd Rejonowy zauważył - iż wniosek o wszczęcie takiego postępowania może zgłosić każdy zainteresowany (§2), natomiast pojęcie „zainteresowanego” należy przy tym rozumieć analogicznie, jak w przypadku art. 1025 kc. Z przytoczonego przez ten Sąd orzecznictwa SN wynika bowiem, że zakres pojęcia legitymacji do wszczęcia postępowania w trybie art. 679 kpc jest tożsamy z pojęciem legitymacji uprawniającej do wszczęcia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku.

Ponadto w doktrynie i orzecznictwie zgodnie przyjmuje się, że do kręgu podmiotów mających interes w stwierdzeniu nabycia spadku, a zatem legitymowanych czynnie do wystąpienia ze stosownym wnioskiem, należą przede wszystkim spadkobiercy oraz spadkobiercy osób powołanych do spadku, zmarłych przed stwierdzeniem nabycia spadku.

Do kręgu tych osób zalicza się także osoby, które nabywają spadek według ogólnych reguł dziedziczenia ustawowego po odrzuceniu spadku przez spadkobiercę ustawowego dziedziczącego w pierwszej kolejności, przy czym nie chodzi tu o potencjalnych spadkobierców osób dziedziczących w pierwszej kolejności, ani o osoby, które dziedziczyłyby, gdyby do odrzucenia spadku doszło, ale o osoby, które już spadkobiercami są lub których wstępni spadek już odrzucili.

Nie można zatem uznać za legitymowaną do wystąpienia z wnioskiem o zmianę postanowienia w trybie art. 679 kpc osoby, która twierdzi „że ewentualnie mogłaby być spadkobiercą, gdyby osoby mające silniejsze powołanie odrzuciły spadek, co dotychczas nie nastąpiło”.

Wskazuje się również, że osobą mającą interes w żądaniu stwierdzenia nabycia spadku jest osoba, która ma wspólnie ze spadkodawcą prawa lub obowiązki, wierzyciel spadku lub wierzyciel spadkobiercy, nabywca spadku lub udziału w spadku, następcy prawni wyżej podanych osób a także wykonawca testamentu i kurator spadku.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, iż słusznie przyjął Sąd I instancji, że wnioskodawca J. K., uzasadniając swój interes prawny w złożeniu wniosku w niniejszej sprawie podał jedynie taką okoliczność, że uczestniczka A. S. (3), z którą był wcześniej w konkubinacie, została powołana do dziedziczenia we wcześniejszym testamencie spadkodawczyni, który następnie został odwołany, w jego ocenie nieskutecznie. Uzasadnienie takie nie jest wystarczające do przyjęcia, że J. K. posiada interes prawny w złożeniu wniosku. Prawidłowo bowiem przyjął Sąd Rejonowy, że w wnioskodawca określając siebie jako „byłego konkubenta” A. S. (3) jest osobą obcą zarówno dla spadkodawczyni, jak i potencjalnej spadkobierczyni testamentowej - A. S. (3).

W ocenie Sądu II instancji nie zmienia tego faktu podnoszona w apelacji okoliczność, że wnioskodawca z A. S. (3) posiada troje dzieci i w niniejszym postępowaniu działa w ich imieniu, aby małoletni w następstwie braku uchylecia przedmiotowego aktu dziedziczenia - nie zostali pozbawieni dachu nad głową. Zdaniem instancji odwoławczej wnioskodawca wykazując swój interes prawny w złożeniu wniosku w niniejszej sprawie powołał się wyłącznie na okoliczności wynikające, jak się wydaje, jedynie z zasad współżycia społecznego, czy też powołał się na interes społeczny w złożeniu takiego wniosku. Natomiast regulacja zawarta w art. 679 § 2 kpc, krąg zainteresowanych określa identycznym sformułowaniem, o którym mowa w art. 669 in fine, są to przede wszystkim osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi. Taką osobą wnioskodawca z całą pewnością nie jest.

Ponadto - co też było przedmiotem rozważań przez Sąd Najwyższy - przyznanie zbyt szerokiemu kręgowi osób uprawnienia do składania wniosków o zmianę postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku, czy uchylecia aktów poświadczenia dziedziczenia - pociągałoby za sobą dopuszczenie do ingerowania w układy rodzinno-osobiste i majątkowe osób trzecich - obcych, bez należytego usprawiedliwienia w kategoriach obiektywnego interesu. Takie uprawnienie procesowe służy w obecnym stanie prawnym prokuratorowi, jako strażnikowi porządku prawnego.

Wobec istnienia wskazanych powyżej regulacji prawnych, brak jest podstaw do uznania, iż J. K., jako osobie nie będącej spadkobiercą ustawowym bądź testamentowym po M. A., przysługuje w niniejszym postępowaniu legitymacja do wystąpienia z wnioskiem w niniejszej sprawie. Stąd też słusznie Sąd Rejonowy przedmiotowy wniosek oddalił.

Jednocześnie Sąd Okręgowy miał na uwadze, iż na rozprawie apelacyjnej przed Sądem Okręgowym w dniu 25 listopada 2014r. uczestniczka A. S. (3), należąca do kręgu spadkobierców testamentowych po zmarłej M. A., poparła wniosek o uchylecie aktu poświadczenia dziedziczenia. W takiej sytuacji Sąd Odwoławczy doszedł do przekonania, iż - wobec takiego stanowiska uczestniczki - posiada ona legitymację czynną zarówno do wniesienia i popierania takiego wniosku. Ponieważ Sąd Rejonowy, oddalając przedmiotowy wniosek z uwagi na brak interesu prawnego J. K., nie badał stanowiska pozostałych uczestników postępowania oraz zaniechał prowadzenia postępowania dowodowego w sprawie, należało - w ocenie Sądu II instancji - dojść do przekonania, iż nie rozpoznana została istota sprawy. Nie nastąpiło to jednakże z winy Sądu I instancji, lecz wskutek zmiany okoliczności sprawy, wskazanych powyżej, jakie zaistniały w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26 listopada 2012 r. (sygn. akt III SZ 3/12, LEX nr 1232797) wskazał, iż nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi wówczas, gdy sąd pierwszej instancji: 1) rozstrzygnął nie o tym, co było przedmiotem sprawy; 2) zaniechał w ogóle zbadania materialnej podstawy żądania; 3) pominął całkowicie merytoryczne zarzuty zgłoszone przez stronę; 4) rozstrzygnął o żądaniu powoda na innej podstawie faktycznej i prawnej niż zgłoszona w pozwie; 5) nie uwzględnił (nie rozważył) wszystkich zarzutów pozwanego dotyczących kwestii faktycznych, czy prawnych rzutujących na zasadność roszczenia powoda.

W ocenie Sądu orzekającego potrzeba poczynienia ustaleń co do całokształtu okoliczności sprawy przemawia za celowością wydania rozstrzygnięcia o charakterze kasatoryjnym. Sąd Okręgowy miał przy tym na względzie stanowisko wyrażone w Komentarzu - Kodeks postępowania cywilnego, Tom II, wyd. II H. D. (red.), T. W. (1) (red.), J. I., G. J., I. K., G. M., P. P., D. Z. w myśl którego zgodnie z art. 386 § 4, sąd apelacyjny może zakończyć merytorycznie postępowanie, mimo że zaskarżony wyrok zapadł bez uprzedniego rozpoznania istoty sprawy. Decydując się na zakończenie postępowania, sąd drugiej instancji powinien jednak uwzględnić wymagania stawiane w tym zakresie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w swoim orzecznictwie w związku z art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie

praw człowieka i podstawowych wolności, a także nasze standardy konstytucyjne dotyczące prawa do sądu oraz instancyjności postępowania (art. 78 i 176 ust. 1 Konstytucji RP; szerzej na ten temat T. W., Problematyka instancyjności postępowania sądowego w sprawach cywilnych (w:) (...) et U.. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Stanisława Rudnickiego, W. 2005, s. 289 i n.). Zgodnie z art. 78 Konstytucji RP każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa. Stosownie do treści art. 176 ust. 1 Konstytucji RP postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy rzeczą Sądu Rejonowego będzie przeprowadzenie postępowania dowodowego zgodnie z wymogami procedury cywilnej. W związku z tym Sąd winien dopuścić zgłoszone przez strony wnioski dowodowe z dokumentów i źródeł osobowych, w tym w razie potrzeby Sąd winien rozważyć potrzebę przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego. Po przeprowadzeniu postępowania dowodowego rzeczą Sądu będzie dokonanie wszechstronnej oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, co w konsekwencji pozwoli na merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy.

Zaznaczenia wymaga, iż J. K., wobec braku interesu do wystąpienia z przedmiotowym wnioskiem, nie będzie mógł brać już udziału w postępowaniu przed Sądem Rejonowym. Sąd ten rozważy także, czy - ze względu na nieporadność wnioskodawczyni A. S. (3) - nie zachodzi potrzeba ustanowienia dla niej pełnomocnika z urzędu w celu zapewnienia jej należytej obrony swoich praw w postępowaniu sądowym.

W świetle powyższych rozważań Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania oraz na podstawie art. art. 108 § 2 k.p.c. pozostawił temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.